

Ivan Čavlović, *Historija muzike u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Muzička akademija, 2011, 388.

Muzika predstavlja sastavni dio svakodnevnog života, no, često ne razmišljamo o putu koji je morala preći u svom historijskom razvoju, počevši od primitivnih muzičkih izražaja do kompozitorske djelatnosti, kada nastaju najsajnija djela muzičke umjetnosti. Ona je još uvijek nedovoljno istraženo polje i svakim danom pokazuje svoje neobičnosti. U posljednje vrijeme sve više ljudi bavi se izučavanjem muzike. Zahvaljujući tome otkrivamo posebnosti određenih društava koja počinjemo prepoznavati i razlikovati, upravo po njihovom muzičkom izražavanju. U Bosni i Hercegovini muzika je obrađivana fragmentarno i do sada nije napisana monografija koja bi u potpunosti obuhvatila muzičku djelatnost. Međutim, prof. dr. Ivan Čavlović poduzeo je pionirski poduhvat započevši dugogodišnje istraživanje na ovom polju koje je rezultiralo nastankom prve studije takvog tipa na našim prostorima. Autor ove knjige rođen je 1949. godine u Kruharima kod Sanskog Mosta. Potiče iz muzičke porodice pa je uz oca još u djetinjstvu stekao određeno znanje o muzici. Magistrirao je 1983, a osam godina kasnije postao je doktor muzičkih nauka. Na mjestu dekana Muzičke akademije u Sarajevu nalazi se od 2007. godine.

Studija *Historija muzike u Bosni i Hercegovini* obuhvatila je historijat muzike na našim prostorima od najstarijih vremena do danas. Ovom temom bavilo se nekoliko

autora koji su djelimično obrađivali određene historijske epohe ili tek pojedine muzičke pravce. Među onima koji su pisali o muzici u Bosni i Hercegovini značajno mjesto pripada Ludviku Kubi, (*Pjesme i napjevi iz Bosne i Hercegovine*, Svjetlost, Sarajevo, 1984), Ziji Kučukaliću (*Počeci razvoja profesionalne muzičke djelatnosti u Bosni i Hercegovini*, Zbornik radova Muzičke akademije II, Sarajevo, 1991), Mladenu Pozajiću (*Muzika u Bosni i Hercegovini*, Muzika I, 1997) i dr. U svom radu Ivan Čavlović je koristio objavljenu literaturu, zatim, doktorske disertacije, magistrarske i diplomske radove odbranjene na Muzičkoj akademiji pod njegovim i mentorstvom njegovih kolega, te dokumentarnu građu Instituta za muzikologiju Muzičke akademije u Sarajevu. Knjigu možemo podijeliti na devet poglavlja, odnosno historijskih perioda, koji su autoru poslužili kao metodološka smjernica za pregled historijata muzike u Bosni i Hercegovini. Ta poglavlja su: *Muzika u prahistoriji i starom vijeku*, *Muzika u srednjovjekovnoj Bosni*, *Muzika u osmanlijskom periodu*, *Muzika u austrougarskom periodu*, *Muzika između dva svjetska rata*, *Muzika u Drugom svjetskom ratu kao prijelazni period*, *Muzika od 1945. do 1992.*, *Muzika u ratu 1992/95.* i posljednje poglavlje *Muzika poslije 1995. godine*.

Autor u prvom poglavlju *Muzika u prahistoriji i starom vijeku* ističe kako se muzika na prostoru Bosne i Hercegovine može pratiti

od antičkog doba zahvaljujući otkrivenim artefaktima, poput koštane cjevčice sa rupicama nađene u Crvenim Stijenama u okolini Trebinja, koja je vjerovatno imala funkciju muzičkog instrumenta. Od tada pa do uspostave osmanske vlasti na našim prostorima muzika se razvijala u kontinuitetu.

U poglavlju *Muzika u srednjovjekovnoj Bosni* nailazimo na podatak da je 1408. godine Malo dubrovačko vijeće donijelo odluku o poklonu dvojice žonglera bosanskog kralja Tvrtka II. Zahvaljujući izvorima dubrovačke provenijencije znamo da su se na dvoru bosanske vlastele nalazili zabavljači (cugularii, buffones), glumci (histriones), svirači na frulama, udaraljka, gajdama, lauti, trubama i drugim instrumentima. Poznat je podatak iz ranijih istraživanja da su se na dvoru hercega Stjepana Vukčića-Kosače nalazile male ručne orgulje, instrument koji je bio vrlo popularan na evropskim dvorovima. Međutim, Ivan Čavlović u svojoj knjizi prve orgulje veže za samostan Fojnica i 1801. godinu. Pored svjetovne, njegovana je i duhovna muzika kao dio liturgijskih obreda i ona je odgovarala duhu onovremene crkvene muzike. Ovo je vrijeme kada je muzika bila dio dvorske elite, ali ne i širih narodnih masa.

Osmanlijski period (1463-1878) naziv je trećeg poglavlja. Autor konstatuje da su izvori za proučavanje muzike u osmanskoj Bosni veoma oskudni. Ipak, izdavaja određene originalne rukopise objavljene u katalozima, zatim sidžile, putopise, ljetopise i drugu građu. Evlija Čelebija u svojem „Putopisu“ navodi podatak da je svaki treći grad u Bosni i Hercegovini u vrijeme vladavine Osmanlija imao vojnu muziku. Ova vrsta muzike poznata kao *mehterhane* imala je veliki uticaj na nastanak bosanske pjesme. U ljetopisu Mula Mustafe Bašeskije se po prvi put spominje termin *sevdalinka*

za bosansku pjesmu koja je ranije bila poznata pod imenom *turčija*. Vrijedi istaknuti da je ona najznačajniji muzički oblik nastao u vrijeme osmanske vladavine na tlu Bosne i Hercegovine, a potiče iz bošnjačko-muslimanske gradske i malovaroške sredine. Sevdalinka se izvodila se uz saz i postala je određeni specifikum bosansko-hercegovačke muzičke kulture. U ovo vrijeme i kršćanska duhovna muzika nastavlja svoj život, a muzička umjetnost osmanske Bosne obogaćena je elementom islamske i jevrejske kulture.

Naredno poglavlje obuhvaća *Razvoj muzike u periodu austrougarske vladavine*. Sa dolaskom nove vlasti u Bosni i Hercegovini muzička djelatnost se na neki način institucionalizira. Oživjela je pozorišna i koncertna djelatnost. U sarajevskom Oficirskom domu (sadašnjem Domu Oružanih snaga) 1881. godine izveden je prvi javni koncert. Značajnu društveno-kulturnu ulogu u ovo vrijeme imala su tzv. nacionalna pjevačka društva. Osim srpskog (Prosvjeta), muslimanskog (Gajret) i hrvatskog (Napredak) osnivaju se i jevrejska pjevačka društva „La Lira“ i „La Benevolencija“. U isto vrijeme formirano je i pjevačko društvo višenacionalnog sastava, poznato pod imenom *Männergesangverein*, čiji je predsjednik bio Kosta Hörman, a prvi dirigent Josip Vancaš. Pjevačka društva su nastajala zbog kulturnih potreba, ali njihov primarni zadatak bio je da rade na buđenju nacionalne svijesti stanovništva u Bosni i Hercegovini. Ivan Čavlović zaključuje da je političko djelovanje kroz ova društva najraniji oblik borbe za nacionalna prava u vrijeme austrougarske vladavine. Njih je do 1941. godine u Bosni i Hercegovini osnovano preko sedamdeset. Također, ovo je period kada se javlja sve veći broj kompozitora i ljudi koji se bave izučavanjem etnomuzi-

kologije. Ne može se zanemariti činjenica da su na afirmaciju muzičkog i kulturnog života u Bosni i Hercegovini imali velikog uticaja činovnici stranog porijekla. Oni su bili integrisani u bosanskohercegovačko društvo i prvi su inicirali gostovanja različitih pozorišnih predstava iz inostranstva. Sarajevo, Banja Luka, Tuzla i Mostar postali su važni kulturni centri. Autor ove studije donosi biografije pojedinih istaknutih ličnosti za razvoj muzike u Bosni i Hercegovini za vrijeme austro-ugarske vladavine. Posebno mjesto pripada Aleksi Šantiću. Njegov rad ima historijski značaj jer se u bosanskohercegovačkoj muzici javlja kao prvi domaći kompozitor svjetovne umjetničke muzike, a njegovim djelima počinje razvoj muzičkog stvaralaštva u Bosni i Hercegovini. Značajan doprinos etnomuzikološkoj djelatnosti u Bosni i Hercegovini dali su Franjo Kuhač (1834-1911) iz Osijeka i Čeh Ludvik Kuba (1863-1956). Zahvaljujući napretku koji je naša zemlja doživjela u ovom periodu stvoreni su temelji za ozbiljnijim kretanjima na polju muzičkog stvaralaštva koja će poprimiti globalne razmjere tek nakon Drugog svjetskog rata.

Muzika između Dva svjetska rata obrađena je u narednom poglavlju. U ovom periodu muzička djelatnost u Bosni i Hercegovini intenzivnije se razvijala, a Sarajevo je postalo centar kulturnog i muzičkog života. Taj napredak najvidljiviji je na polju školstva, izvođačke prakse i kompozitorskog rada, što će autor detaljnije obraditi u nastavku svoga izlaganja. Osnivanje Narodnog pozorišta 1920. godine predstavljalo je početak razvoja stalnog pozorišnog života Sarajeva, a vrlo brzo i centar kulturnih i društvenih zbivanja glavnog grada. Ovdje su se igrali komadi s tematikom iz bosanskog života, ali i izvodile poznate narodne pjesme. Prva domaća operna izved-

ba u Narodnom pozorištu bila je *Cavalleria rusticana* Pietra Mascagnija 1928. godine. Između dva rata osnovana je i Sarajevska filharmonija 1923, zatim, multimedijско umjetničko društvo Collegium artisticum 1939. godine u čijoj su organizaciji učestvovali napredni bosanskohercegovački intelektualci poput slikara Voje Dimitrijevića i kompozitora Oskara Danona. U ovom poglavlju autor je najviše pažnje posvetio kompozitorskoj djelatnosti i ličnostima koje su imale većeg značaja u stvaranju i popularizaciji muzike u Bosni i Hercegovini. Po svojoj važnosti izdvaja se Franjo Mateyovski, o kome Ivan Čavlović daje zanimljive crtice iz života i njegovog stvaralačkog opusa, zatim, Jaroslav Plecity, Gustav Vilim Brož, Ljubo Bajac, Jelka Đurić i dr.

U poglavlju *Razvoj muzičkog života u Bosni i Hercegovini tokom Drugog svjetskog rata (1941-1945)* autor zapaža napredak na polju književnosti i muzike. Iako u ovom ratnom periodu nije bilo mnogo kulturnih dešavanja, ipak, dolazi do stvaranja novog muzičkog života u okviru revolucionarnog partizanskog pokreta. Za potrebe partizanske kulturne djelatnosti nastaje u Bosni i Hercegovini značajan fond partizanskih pjesama. U ovom prijelaznom periodu razvoja bosanskohercegovačke muzike istaknuto mjesto pripada Oskaru Danonu. On je bio prvi sekretar Saveza kompozitora Jugoslavije (1950-1953), a dobitnik je i nagrade AVNOJ-a 1970. godine.

Poglavlje *Muzika od 1945. do 1992. godine* zauzima najveći dio ove studije. Bosna i Hercegovina izašla je iz Drugog svjetskog rata kao potpuno razrušena i ekonomski oslabljena zemlja. Osim toga imala je ogromne ljudske gubitke i bila vidno zastavljena u kulturnom napretku. Međutim, zatečeno stanje se brzo mijenjalo, zahvaljujući prije svega podršci vladajuće poli-

tike koja je finansijski pomogla izgradnju sveukupnog života. Odmah po završetku rata u Sarajevu je podignuta Državna srednja muzička škola, a 1955. godine i Muzička akademija. U ovom periodu izgrađeni su Univerziteti u Sarajevu 1950, Banjoj Luci 1961, Tuzli 1976. i Mostaru 1977. godine. Formirana je i Akademija nauka i umjetnosti 1966. godine. Institucije ovog tipa izgrađene su i u drugim važnijim bosanskohercegovačkim centrima. Osim što su stvoreni uslovi za kompozitorsku djelatnost, dolaze do izražaja i izvođači (pjevači), čijim kvalitetom se upotpunjuje muzički život u Bosni i Hercegovini. Ovakav razvoj, neminovno je vodio uključivanju u evropski i svjetski muzički milje. Autor spominje impozantan broj kompozitora i muzičkih djelatnika u ovom periodu, donoseći biografije najistaknutijih. Mi ćemo izdvojiti samo neka od tih imena, poput Avde Smilovića, Beluša Jungića, Vlade Miloševića koji je komponovao preko 505 kompozitorskih djela, zatim, Cvjetka Rihtmana, Ivana Demetra, Nade Ludvig-Pečar, Zije Kučukalića i dr. Od izvođača među istaknutim imenima bile su dame Bruna Špiler, Blanka Danon-Kurpjel i Milica Zečević-Buljubašić. Spomenuti umjetnici uglavnom su rođeni izvan teritorija Bosne i Hercegovine ali su ovdje živjeli i djelovali. Na koncu, dali su nemjerljiv doprinos muzičkoj umjetnosti Bosne i Hercegovine. Sedamdesete i osamdesete godine 20. stoljeća predstavljale su „zlatno doba“ razvoja kulture i umjetnosti u Bosni i Hercegovini. U svojoj knjizi autor se osvrnuo i na historijat muzičkih institucija, u koje osim muzičkih škola ubraja i orkestre, horske ansamble, Balet Narodnog pozorišta u Sarajevu, Koncertne poslovnice i sl. Ivan Čavlović ističe podatak da je na Muzičkoj akademiji do posljednjeg rata u Bosni i Hercegovini studiralo preko 200

studenata na sedam odsjeka i bilo stalno zaposleno više od 45 nastavnika i saradnika. Muzička produkcija Radio Sarajeva (danas Muzička produkcija Javnog servisa BiH) koja je osnovana 1947. godine imala je, također, velikog utjecaja u afirmaciji muzičkog života u Bosni i Hercegovini. Nemjerljiv značaj ima arhiv ove institucije u kojem se trajno čuvaju audio snimci pjesama i drugog muzičkog materijala. Muzička produkcija nekadašnjeg Radio Sarajeva preživjela je posljednja ratna razaranja, ponajviše zahvaljujući infrastrukturi same zgrade, u kojoj se i danas nalazi. U periodu iza 1945. godine mediji imaju istaknutu ulogu u promoviranju domaće muzike. U ovo vrijeme nastao je festival *Sarajevska zima* koji je osnovan povodom XIV Zimskih olimpijskih igara u Sarajevu 1984. godine, a organizira se i danas.

U poglavlju *Muzika u ratu (1992-1995) - prijelazni period* autor ističe kako se uvode novi oblici muzičkog života, a karakteriše ih nastanak revolucionarno-rodoljubivih pjesmama. Opjevano je mnoštvo istaknutih junaka i ratnika, vojnih odreda i događaja. Muzički život u Bosni i Hercegovini u vrijeme ratnog perioda bio je veoma živ. U prilog tome govori podatak da je samo u Sarajevu izvedeno preko 2000 nastupa i koncerata različitog sadržaja, a 1994. i 1995. godine održan je i izbor pjesme za Eurosong.

Posljednje poglavlje ove knjige obuhvatilo je *Muziku poslije rata 1995-postratna kulturna tranzicija*. Najzanimljiviji aspekt muzičkog života u ovom historijskom periodu razvoja muzike u Bosni i Hercegovini jeste kompozitorstvo. Među značajnijim muzičkim djelatnicima istaknuto mjesto pripada Asimu Horoziću. Osim što je vrstan kompozitor, on je poznat i kao autor prve bošnjačke opere *Hasanaginica*. Od

umjetnika mlađe generacije ističu se Ališer Sijarić, koji je magistrirao u Beču i čija djela su izvođena u mnogim evropskim gradovima, zatim, umjetnica koja je komponovala veći broj kamernih djela Valentina Cvijetić, Dino Rešidbegović, Jasmin Osmić i dr.

Ivan Čavlović, svoj rad je vrlo iscrpno prikazao, donoseći mnoštvo faktografskih podataka i korisnih informacija. Studiju *Historija muzike u Bosni i Hercegovini* podijelio je po historijskim epohama, smatrajući da će takav metodološki pristup omogućiti preglednost i bolje praćenje njegovog izlaganja. Knjiga je napisana razumljivim stilom i, sigurni smo da će biti od velike koristi, kako onima koji se žele baviti izučavanjem muzike u Bosni i Hercegovini, tako i široj čitalačkoj publici. Autor se u svakom poglavlju prije nego započne izlaganje o muzici osvrće na opću historiju Bosne i Hercegovine, što čitaocu pruža uvid u društveno političke prilike perioda koji obrađuje. Ponegdje u svom radu koristi prevaziđenu terminologiju u nazivu stanovništva srednjovjekovne Bosne (bogumili), ali to je zanemarljivo u odnosu na činjenice koje nam daje o muzičkom životu. Ivan Čavlović ističe da je osmanska vojna muzika imala velikog uticaja na nastanak bosanske pjesme

- sevdalinke. Ovdje jasno iskazuje neslaganje sa muzikologom Cvjetkom Rihtmanom koji smatra da je sevdalinka posebna vrsta umjetničke tradicije, najvećim dijelom kreacija bosanske muslimanske djevojke, i da se znatno razlikuje od turske (osmanske) pjesme. U vrijeme austro-ugarske vladavine počeo je ozbiljniji razvoj bosansko-hercegovačke muzike, posebno kompozitorske djelatnosti, što će na neki način omogućiti njeno lagano uključivanje u svjetske i evropske tokove. Iz rada se može zaključiti da su vladajući politički sistemi imali velikog uticaja na uspon kulture i umjetnosti, općenito. To je došlo do izražaja u periodu nakon Drugog svjetskog rata u kojem je bosanskohercegovačko muzičko stvaralaštvo bilo i najplodnije. Na Institutu Muzičke akademije u Sarajevu privode se kraju projekti *Fundamentalna istraživanja za muziku u Bosni i Hercegovini* i *Leksikon muzičara Bosne i Hercegovine*. Vjerujemo da će se uz ovu studiju Ivana Čavlovića nesumnjive važnosti, i rezultata do kojih će doći spomenuta istraživanja, definitivno upotpuniti slika muzičkog života u Bosni i Hercegovini ■

Nedžad Murić